

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-32>

УДК 314.74:316.444:327:32.019.5:355.011

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВТРАТ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВИМУШЕНОЮ МІГРАЦІЄЮ ЧЕРЕЗ ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF LOSSES OF LABOR RESOURCES IN UKRAINE IN CONNECTION WITH FORCED MIGRATION DUE TO ARMED AGGRESSION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Чирва Юлія Юріївна

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-2990>**Завербний Андрій Степанович**

доктор економічних наук, професор,

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7307-536X>**Chyrva Yuliia, Zaverbnyj Andrii**

Lviv Polytechnic National University

Стаття присвячена актуальному питанню оцінювання і критичного аналізування показників реальних втрат трудових ресурсів України внаслідок початку активної фази збройної агресії росії проти України у лютому 2022 року. Проаналізовано та систематизовано систему збирання та аналізу даних щодо трудової міграції. Досліджено досвід об'єктивних оцінок трудових міграційних процесів із спробою надати такі ж перспективні пропозиції щодо оцінки втрат України. Визначено необхідність застосування об'єктивних показників для оцінки трудових міграційних процесів в Україні, пов'язаних із війною. Окреслено проблемне питання щодо тривалості дії негативних процесів, пов'язаних із виїздом населення, що має трудовий потенціал та імовірність стабілізації ситуації у перспективі. Розглянуто сценарії повернення трудових мігрантів в Україну та реалістичність такої моделі поведінки і вплив такого процесу на економіку.

Ключові слова: трудова міграція, UNHCR, уряд, Україна, ЄС, повернення.

The purpose of the article is to study the topical issue of assessment and critical analysis of the indicators of real losses of labor resources of Ukraine, which occurred as a result of the beginning of the active phase of the armed aggression of the russia against Ukraine in February 2022. The actuality of the study topic lies in the fact that this problem does not allow to determine the real losses as a result of the beginning of the russian war against Ukraine and to assess the losses for the country's economy in the current time and to determine the benchmarks for the restoration of Ukraine's labor resources after the war. The methods of research involve the use of empirical and theoretical methods, including the accumulation of facts and their analysis, synthesis, comparison, generalization. The study includes the analysis of available statistical and evaluative information of real labour migration, which is directly connected with the wave of departure of citizens as a result of the war. The analysis of this information and attempts to its interpretation indicate the lack of an objective methodology to calculate the loss of labor resources. The present indicators do not allow to create economic models for the renewal of the country's labor resources, because this requires correct basic characteristics. At the same time, on the basis of a multilevel study of European and international institutions it is argued that the main reason for the renewal of residence in Ukraine of labour migrants is the restoration of security of life and the opportunity to work to satisfy personal needs. The development of methods of taking into account labor migration resources should include the actual registration of the migrant and the providing of relevant personal information, including age and employment. And accordingly – the transfer of information for generalization and receiving of indicators that will determine the value of the study and the possibility of making prognoses. It is important to notice that some labor migrants have already gained their first work experience abroad, there is a large group of those who

work, study or volunteer. Therefore, the forced labour migration wave that began in February 2022 to the EU countries from Ukraine has its own characteristics, particularly as to optimism of returning to the economic system of Ukraine.

Keywords: labour migration, UNHCR, government, Ukraine, EU, return.

Постановка проблеми. Внаслідок початку активної фази російської агресії, економіка України зазнала суттєвого удару. Вона рекордно скоротилась, навіть порівняно з найбільш депресивними у економічному житті країни, 90-ими роками минулого століття. Внаслідок бойових дій припинили діяльність підприємства, установи та організації, приватні підприємці. Тільки прямі втрати економіки стягли показника 113 мільярдів доларів, що є критичним для балансування економічного стану України [6].

Наслідком закриття та руйнації економічної інфраструктури стала трудова міграція. Проте порівняно з статистикою економічних втрат прямої дії, оцінка втрат трудових ресурсів України, які є вимушеними і спонукаються необхідністю забезпечення життєвих потреб громадян України, є проблематичною. Різниця між оцінками провідних експертних установ навіть у кількості безробітних осіб, які опинились за межами активного економічного стану, сягає мільйонів осіб, а між оцінкою Міністерства економіки та за результатами використання методології Міжнародної організації праці – понад 50% [1]. Саме тому встановлення достовірних показників дає змогу прогнозувати кризові явища, проектувати моделі їх динамічних змін та висунення пропозицій подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міграційні процеси, спровоковані війною ще не отримали достатньо ґрунтовного вивчення, хоча і мають відгук у вигляді перших системних досліджень з вказаної тематики. Частково тематику трудової міграції вже розроблено, але у аспекті початку гібридної агресії РФ, тобто 2014–2015 років [4, с. 4–8; 5, с. 10–26].

Є і нові публікації, які теж дотичні до згаданої тематики, які намагаються розкрити цю тему, оперуючи початковим даними, які були оціночно отримані на початку агресії у 2022 році [2, с. 260–264]. Значну допомогу у визначенні конкретних показників надають статистичні показники, які публікують відповідні державні та міждержавні установи та організації, що ведуть самостійну чи уніфіковану статичну звітність та оцінку ситуації [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Збирання та аналіз даних щодо трудової міграції в Україні, пов'язаної з початком активної агресії у лютому 2022 року має суттєві розбіжності і не має визначеної методології.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Внаслідок наявності таких розбіжностей, є необхідність пошуку достовірних даних для застосування об'єктивних та різноманітних показників оцінки трудових міграційних процесів в Україні, пов'язаних із війною.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) на 6 грудня зареєстровано біженців з України у всіх країнах Європи 7 832 493 осіб. 28% мігрантів з України отримали роботу чи є самозайнятими особами, 4% навчаються або стажуються, є волонтерами. Економічно не активними є 68%. Разом з тим, ця звітність є недосконалою для оцінки саме трудової міграції, оскільки вона враховує лише загальні демографічні показники [8].

Цікавими є аналітичні дані Європейського центрального банку, який оціночно охоплює обсяг трудової міграції з України на рівні 300 тис. – 1,3 млн. біженців, тобто не більше 1/7 частини з усіх, хто емігрував внаслідок війни в країни Європи [9]. Є і інші статистичні дані, але вони говорять лише про загальну кількість населення України, що залишило кордони після активної фази агресії в розрізі тих, чи інших характеристик самих мігрантів. Ці показники говорять про втрату роботи більше 2 мільйонами осіб, однак враховують і кількість трудових мігрантів, що виїхали до початку повномасштабної агресії. Відповідну статистику оприлюднили офіційні українські джерела. Таким чином показники ЄЦБ в цілому можуть збігатись чи принаймні не протирічити висновкам офіційних осіб українського уряду. Також за останніми відкритим даними загальна кількість осіб працездатного віку в Україні до початку агресії складала приблизно 25 млн. осіб. З вказаної кількості трудових ресурсів, основного працездатного віку, українців є 16,4 млн, тобто трохи більше 12% працездатного населення могло залишити країну у пошуку засобів для прожиття [10; 11].

Разом з тим на сьогодні точної статистики трудової міграції в Україні не існує взагалі: вона є умоглядною та оціночною. На сьогодні є проблемою розроблення чіткого механізму фіксації трудової міграції населення. Єдиний шлях для цього – реєстрація мігрантів у країнах ЄС та фіксація їх віку та інших характеристик, що визначають рівень трудової міграції.

Показник на рівні 12% від наявних трудових ресурсів є достатньо великим, проте звітність UNHCR дає оптимістичний прогноз на майбутнє: 96% вимушених мігрантів з України мають намір або повернутися в Україну або обдумують це питання (15%) і ще не остаточно визначились. Тільки 4% опитаних вважають, що не зможуть повернутися додому і налаштовані за всіх можливостей, залишатись у країні ЄС, де вони проживають зараз.

Основна проблема для відновлення проживання в Україні – відсутність роботи чи інших засобів до існування (31%) або відсутності фізичної безпеки (88%). Другий і найвагоміший показник втрачає свою актуальність одразу після припинення війни та завершення хоча б часткової демілітаризації території, де відбувались воєнні дії в Україні [3].

Для вирішення проблем, спричинених еміграцією пропонуємо натсупні ключові перспективи (табл. 1).

Активізування долучення до процесів відновлення, відбудови України українців зі всього світу сприятиме підвищенню рівня їх ефектів, сприятиме відновленню довоєнного економічного потенціалу України.

Висновки. На сьогодні не існує точного вимірювання показників трудової міграції населення України внаслідок активної фази війни росії проти України. Оціночні показники в цілому не суперечать один одному і говорять про імовірні втрати серед трудових основних ресурсів на рівні 12%, а у кількісних показниках – не більше 300 тис. – 1,3 млн осіб. Ці дані можуть бути не точними, оскільки значна частина мігрантів може бути не врахована, а всі оціночні показники ґрунтуються саме на офіційно зареєстрованих біженцях та тих, хто має намір отримати чи вже отримує відповідну державну допомогу і публічно готовий надавати коментарі під час опитування. Відповідна розробка методики врахування міграційної хвилі та втрати трудових ресурсів в Україні може показати необхідність реагування держави на кризові явища у поствоєнний час. Важливо також продовжити дослідження намірів мігрантів повернутися до України та відновити втрачений потенціал трудових ресурсів або сформувати новий підхід забезпеченості економіки працездатним основним населенням.

Таблиця 1

Характеристика ключових перспектив рееміграції

Перспективи	Короткі характеристики
Підтримання, збереження державою соціальних зв'язків із українськими громадянами, що змушені через війну виїхати за кордон	Формування державної політики щодо активізування залучення до захисту спільних інтересів країни українців, які знаходяться за кордоном. Розроблення інституційних механізмів щодо роботи із максимальною кількістю мігрантів, діаспор, потенційних репатріантів тощо у світі, для забезпечення відчуття важливості громадян, що перебувають за кордоном. Формування дієвих механізмів налагодження комунікування із українською діаспорою на горизонтальному рівні
Відбудова житла, інфраструктури тощо	Необхідно розробити стратегію щодо відновлення будівельних фондів, інфраструктури тощо
Активізування процесів залучення прямих інвестицій від діаспор, громадян, які проживають за кордоном	Застосування ефективного дієвого досвіду щодо активізованого залучення громадян України, які проживають (за різних причин) за межами, діаспор до економічного підйому країни
Розроблення рееміграційної стратегії	Формування рееміграційної стратегії із врахуванням особливостей всіх стейкхолдерів (країна походження, громадянства, приймаюча країна, мігранти, діаспора, міжнародні організації. Лише злагоджені дії всіх перерахованих суб'єктів, зацікавленість в даному процесі сприятимуть позитивному ефекту

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Букатюк У. Бронь від армії у 814 000 українців, без роботи – кожен третій, 76% експорту аграрка – Мінекономіки. LIGA. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/sviridenko> (дата звернення: 12.12.2022).
2. Грицюк І. Вплив міграційних процесів в Україні в умовах українсько-російської війни. Together united: науковці проти війни : зб. тез доп. І Міжнар. благод. науково-практ. конф., м. Луцьк, 20 трав. 2022 р. Луцьк, 2022. С. 260–264.
3. Життя на паузі: наміри та перспективи біженців з України #2. UNHCR Operational Data Portal (ODP). URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/97402> (дата звернення: 12.12.2022).
4. Калашнікова Л. Вимушена міграція українців в умовах війни: виклики та пошук компромісів. Трансформація українського суспільства в цифрову еру : Матеріали Всеукр. круглого столу, м. Одеса, 25 берез. 2022 р. Одеса, 2022. С. 4–8.
5. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографічні процеси*. 2018. № 2 (33). С. 10–26.
6. Прямі втрати української економіки через війну сягають близько \$ 113 мільярдів – KSE. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3555082-prami-vtrati-ukrainskoi-ekonomiki-cerez-vijnu-sagaut-blizko-113-milardiv-kse.html#:~:text=3a%20останньою%20інформацією%20KSE%20Institute,близько%20113,5%20млрд%20доларів>. (дата звернення: 12.12.2022).
7. Crisis Movements. Migration data portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org/ukraine/crisis-movements> (date of access: 12.12.2022).
8. Situation Ukraine Refugee Situation. Situations. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 12.12.2022).
9. Slovo і Dilo. Приплив українських біженців може зменшити нестачу робочої сили в єврозоні – ЄЦБ. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/suspilstvo/pryplyv-ukrayinskykh-bizhencziv-mozhe-zmenshyty-nestachu-robochoyi-syly-yevrozoni-yeczsb> (дата звернення: 12.12.2022).
10. Ukrinform. У Кабміні назвали кількість працездатного населення. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2861544-u-kabmini-nazvali-kilkist-pracezdatnogo-naselenna.html#:~:text=3a%20словами%20Дубілета,%20українців%20раннього,від%2055%20до%2064%20років>. (дата звернення: 12.12.2022).
11. Yaroslavivna T. L., Mykolaiivna S. O., Myhailivna B. I., Stepanovych, Z. A., Shushpanov D.G. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems, 2020, 12(7), pp. 1677–1681.

REFERENCES:

1. Bukatiuk, U. (2022, 8 hrudnia). Bron vid armii u 814 000 ukrainsiv, bez roboty – kozhen tretii, 76% eksportu ahrarka – Minekonomiky [Armor from the army for 814,000 Ukrainians, one in three unemployed, 76% of exports are agricultural] [in Ukrainian].
2. Hrytsiuk, I. (2022). Vplyv mihratsiinykh protsesiv v Ukraini v umovakh ukrainsko-rosiiskoi viiny. [The influence of migration processes in Ukraine in the conditions of the Ukrainian-russian war]. U Together united: naukovtsi proty viiny (pp. 260–264). Vezha-Druk [in Ukrainian].
3. Zhyttia na pauzi: namiry ta perspektyvy bizhentsiv z Ukrainy [Life on pause: intentions and perspectives of refugees from Ukraine] #2. (b. d.). UNHCR Operational Data Portal (ODP). Available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/97402> [in Ukrainian].
4. Kalashnikova, L. (2022). Vymushena mihratsiia ukrainsiv v umovakh viiny: vyklyky ta poshuk kompromisiv. [Forced migration of Ukrainians in the conditions of war: challenges and search for compromises] U Transformatsiia ukrainskoho suspilstva v tsyfrovi eru (pp. 4–8). OluA [in Ukrainian].
5. Libanova, E. (2018). Zovnishni trudovi mihratsii ukrainsiv: masshtaby, prychny, naslidky [External labor migration of Ukrainians: scope, causes, consequences] *Demografichni protsesy*, 2 (33), 10–26 [in Ukrainian].
6. Priami vtraty ukrainskoi ekonomiky cherez viinu siahaiut blyzko \$ 113 miliardiv – KSE. (2022, 21 serpnia). [Direct losses of the Ukrainian economy due to the war reach about \$ 113 billion – KSE] Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3555082-prami-vtrati-ukrainskoi-ekonomiki-cerez-vijnu-sagaut-blizko-113-milardiv-kse.html#:~:text=3a%20ostannoiiu%20informatsiieiu%20KSE%20Institute,blyzko%20113,5%20mlrd%20dolariv> [in Ukrainian].
7. Crisis Movements. Migration data portal. Available at: <https://www.migrationdataportal.org/ukraine/crisis-movements> [in Ukrainian].
8. Situation Ukraine Refugee Situation. Situations. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [in Ukrainian].

9. Slovo i Dilo. (2022, 20 chervnia). Pryplyv ukraïnskykh bizhentsiv mozhe zmenshyty nestachu robochoi syly v yevrozoni – YeTsB. [The influx of Ukrainian refugees may reduce the labor shortage in the eurozone – ECB] Slovo i Dilo. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/20/novyna/suspilstvo/pryplyv-ukrayin-skyx-bizhencziv-mozhe-zmenshyty-nestachu-robochoyi-syly-yevrozoni-yeczv> [in Ukrainian].

10. Ukrinform. (2020, 23 sichnia). U Kabmini nazvaly kilkist pratsezdatoho naseleñnia. Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu. [The Cabinet of Ministers announced the number of the working population. Ukrinform – current news of Ukraine and the world]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2861544-u-kabmini-nazvali-kilkist-pracezdatnogo-naselenna.html#:~:text=Za%20slovamy%20Dubileta,%20ukraintsiv%20rannoho,vid%2055%20do%2064%20rokiv>) [in Ukrainian].

11. Yaroslavivna T. L., Mykolaiivna S. O., Myhailivna B. I., Stepanovych, Z. A., Shushpanov D. G. (2020). *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*. 12(7), pp. 1677–1681.